

TEZĂ DE ABILITARE
Rezumat

Educație și modernizare
Evoluția istorică a legislației educației românești
(Sec. XIX – XX)

Horățiu Tiberiu Gorun

Teza de abilitare cu titlul de mai sus prezintă în sinteză rezultatele cercetării mele științifice obținute după dobândirea titlului de doctor în Istorie. Studiul intitulat „Imaginea omului politic român reflectată în opinia publică (1864-1918)” – teza de doctorat – reprezintă doar punctul de pornire, antecedentul epistemic pentru întreprinderile mele ulterioare, demersurile dezvoltate fiind circumscrise unor ipoteze de lucru privitoare la rolul pe care capitalul social l-a jucat în construcția instituțiilor politice moderne în țara noastră. În verificarea acestei ipoteze m-am raportat la un principiu universal acceptat în gândirea politică modernă – principiul reacțiilor prevăzute, un principiu la care, voluntar sau nu, omul politic modern se raportează (măsurând metamorfozarea ideilor și declarațiilor omului politic în fapte, opinia publică le validează sau le invalidează) explicând astfel:

- a) mecanismele de constituire a opiniei publice în spațiul public românesc specific epocii istorice analizate;
- b) modalitățile în care opinia publică receptează și redă imaginea omului politic;
- c) rolul omului politic în conturarea unor fapte de conștiință, în cristalizarea opiniei publice;
- d) rolul opiniei publice în influențarea comportamentului omului politic (Horățiu Tiberiu Gorun, *Opinia publică și omul politic român (1866-1918)*, Editura Niculescu, 2007, pp.13-25).

Urmărind formarea omului politic, am avut în vedere ideea esențială ce persistă în gândirea teoretică încă din antichitate, aceea că reflecția și dialogul despre omul politic se manifestă în strânsă corelație cu reflecția asupra mediului politic și a spațiului public în care acesta acționează, omul politic nefiind o entitate în sine. Identitatea sa este una complexă, fiind simultan, ființă rațională, ființă

acțională și ființă valorizatoare, ceea ce conturează un fapt științific: acela că, în esența lui, omul politic nu-și aparține doar sieși, ci aparține cetății care-l creează și la a cărei creare contribuie. Și tocmai de aceea, nu-i este indiferentă imaginea despre sine, modul în care acțiunile lui sunt percepute și reflectate de opinia publică.

Preocupându-mă de decelarea acestui fenomen complex – cel al reflectării imaginii omului politic în opinia publică, am alocat în cercetarea mea un spațiu semnificativ unor clarificări de ordin teoretic, mai ales că procesul de modernizare a societății românești nu poate fi investigat făcând abstracție de responsabilizarea omului politic. Introducând coordonata istorică, am definit și reconstruit conceptele de *politic*, *politică*, *elite politice*, *opinie publică*.

Teza de față conține două părți: Partea I *Educația și societatea românească premodernă. Rolul elitelor intelectuale în conturarea proiectului educației* și Partea a II-a *Modernizarea educației. Evoluția istorică a legislației românești*.

În primul capitol – *Capitalul social și opinia publică. Dezvoltări conceptuale*, pornind de la rezultatele cercetării întreprinse cu ocazia elaborării tezei de doctorat, am aprofundat conceptele amintite mai sus, punându-le în conjuncție cu cel de *capital social*. În acest sens, abordez *politicul* ca una din componentele existenței umane, un tip de structură și activitate umană specifică, creată în medii sociale complexe, asimetrice și competitive, activitate prin care societatea răspunde unui anumit tip de solicitări. Evitând atât orientările minimaliste cât și pe cele maximaliste, introduc delimitări riguroase în domeniile politicului, dându-i o *definiție compusă* (accentuez notele definiției prin modurile de organizare spațială, prin funcții, prin modalitățile acțiunii politice și prin caracteristicile personale). Tot în spațiul teoreticului dezvolt conceptul *politica* (termen originat în aceeași grupă: *polis*, *politeia*), ca obiectivare a politicului, *activitatea* prin care el se exprimă, activitatea umană „preocupată de luarea unor decizii investite cu autoritatea societății pentru care sunt luate deciziile” (Jack C. Plano, Robert E. Ripag, Helenan S. Robin – Dicționar de analiză politică, p. 114). Coordonata istorică introdusă în analiza conceptului mi-a permis să decelez conturarea distincției *public – privat*, distincție ce face carieră în epoca modernă, îndeosebi prin delimitarea sferelor ingerințelor și non-ingerințelor. Această distincție pune bazele unui alt sens al politicii – politica cu sensul de *profesie* (oamenii cetății și oamenii politici *construiesc*, participă la spațiul public, dar *agora* apare ca unitate în diversitate). Cetatea și individul-cetățean apar acum într-

o dedublare: o dedublare între privat și public. *Doar agora se manifestă în exclusivitate ca spațiu public*. Politica se manifestă, de acum, ca *politică publică*, ca reguli și programe, luate individual sau colectiv. Adică sub forma output-ului decizional cu autoritate al unui sistem politic (Horațiu Tiberiu Gorun, *Opinia publică și omul politic român (1866-1918)*, pp. 40-45).

O altă noțiune pe care o dezvolt pentru întemeierea teoretică a analizelor întreprinse este cea de *elite politice*. Termen folosit în sens larg și descriptiv care face referiri la categorii sau grupuri ce par a se situa în „vârful” unor structuri de autoritate sau de distribuire a resurselor, prin elite politice înțelegându-se „conducătorii”, puterea elitei impunându-se de la sine. Multitudinea de termeni utilizați indistinct – elite, lideri, oameni politici, profesioniști ai politicii etc. – indică dificultățile în elaborarea unei definiții universal acceptate (am în vedere studiile lui Erza Suleiman, Henri Mendras, B.T. Bottomore, S. Keller, R. Miliband, dar mai ales studiile lui Robert Putnam, Gaetano Mosca și Vilfredo Pareto în domeniul calității elitelor, justificării prezervării monopolului elitelor asupra puterii, postulării autonomiei relative a elitelor etc.). În cercetarea mea am insistat pe specificitatea elitelor, nuanțând *componența, recrutarea și evoluția lor în cadrul social supus modernizării*. Așa demonstrez evoluția de la elite la *liderul politic* și rezolv ecuația raportului elite – mase, având în vedere aspectul de asociere la lider a unui alt termen – cel de *leadership* (conducere). Astfel, în procesul modernizării politice, se conturează un *univers relațional*: cel al legăturilor care îi unesc pe lideri și pe susținătorii acestora, legături ce determină *recunoașterea și legitimitatea* acestor oameni politici, adică *acceptarea autorității* acestora. Utilizând apoi ideal-tipurile de legitimitate weberiană (legitimitatea tradițională, legitimitatea carismatică și rațional-legală care întemeiază cele trei tipuri de dominație) realizez analize asupra proceselor și mecanismelor de selecție și recrutarea oamenilor politici, precum și asupra relației dintre tipurile de lideri și solicitările societății românești în etapa modernizării. Prin aceasta am creionat sfera *opinie publice*, fenomen psihosocial complex, exprimat printr-un termen ce nu este nici el lipsit de echivocuri și inconsistențe, ca urmare a pluralității accepțiunilor ce i s-au atribuit în evoluția istorică, dar și ca urmare a acreditării unei viziuni prea restrânse sau prea vagi. Demonstrez că drumul parcurs de la *doxologie* la *opinia publică* și în spațiul românesc este unul care include modelul pluralist de gestionare a puterii în societatea supusă modernizării întrucât, la fel ca și în alte spații geopolitice și la noi, anterior modelului pluralist, bibliografia

epistemică a opiniei publice a parcurs mai multe etape semnificative, precum *etapa preistorică și etapa conturării înțelesului modern*. În acest spațiu istoric demonstrez cum s-a realizat deplasarea accentului dinspre *incluziunea societății* către *afirmarea personalității* unor elite politice la noi, un proces în care delegarea autorității conducătorilor desemnați se corelează cu *controlul exercitat prin opinia publică* a alegătorilor asupra acestora pe durata exercitării unor mandate publice. De remarcat, însă, că la români, alături de *dimensiunea politică* a opiniei publice, s-a manifestat o mai pronunțată *dimensiune etică*, aferentă cutumelor prin care se corijau abaterile de la modelele de comportament acceptate și cunoscute ca etalon la nivelul mentalului colectiv (persoanele cu roluri publice erau supuse adesea oprobriului public). Practic, *spiritul public* se dezvoltă îndeosebi în perioada de ascensiune a burgheziei, aceasta conștientizând că numai modelarea conștiinței sociale putea mobiliza la mișcări de susținere din partea maselor pentru cucerirea legitimă a instituțiilor fundamentale. Iar celor ce acced la putere și doresc această ascensiune nu le este indiferentă reacția populară.

Analizând natura și caracteristicile opiniei publice, acreditez ideea că opinia este un *fapt psihosocial*, în timp ce publicul este un *fenomen social*. Dimensiunile acestui fenomen sunt variabile, ele mergând la români de la grupuri relativ restrânse, până la cele de amploare națională sau chiar europeană, dimensiuni care, alături de categoriile de *publicuri* au importanță semnificativă asupra constituirii și manifestării opiniei publice românești, a structurii acesteia, precum și asupra rolului și influenței sale sociale (Horațiu Tiberiu Gorun, op. cit., pp.49-60).

Dacă cercetarea mea inițială a pornit de la obiective mai restrânse, orientate spre surprinderea modalităților în care opinia publică reflectă imaginea omului politic român din perioada 1866-1918, insistând pe formarea și consolidarea opiniei publice într-un interval determinat, cercetarea ulterioară dobândește alte coordonate, atât ca amplitudine, cât și ca profunzime. Astfel, introduc în câmpul de investigație conceptul de *capital social*, ca *rezervă de valori comune* ale unei comunități/societăți, ilustrând rolul acestuia în construcția instituțiilor moderne. Ori, cum modernizarea instituțională a fost fie întârziată, fie întreruptă, investigația noastră se extinde ca durată, în unele studii, inclusiv după 1990. Totodată, prin intermediul capitalului social investighez gradul de întemeiere a opiniei publice, pornind de la ipoteza că întemeierea oricărui control nonformal – inclusiv a celui exercitat prin opinia publică – este *mediată prin cultură*.

În demersul meu, dezvoltând conținuturile din teza de doctorat, am introdus în spațiul conceptual *capitalul social*, analizând în lucrările *O istorie recentă a capitalului social. Marea ruptură și noua matrice existențială și 1989. România între revoluție și lovitură de stat*, rolul determinant al sistemului de valori și norme nonformale în generarea capitalului educațional, concepte care au condus la devalorizarea capitalului social în perioada regimului totalitar-comunist în România, mecanismele și formele de manifestare ale crizei culturii și educației etc.

Pornind de la asumția că sistemul de valori care conferă identitate unei comunități/societăți este definit, în cele mai multe cazuri, prin sinteza componentelor culturale și de civilizație admise ca legitime la nivel comunitar, am fost interesat în studiile întreprinse de decelarea *relației dintre opinia publică și cultura politică, văzând în capitalul social etalonul funcție de care opinia publică se legitimează sau nu într-o etapă istorică*. În acest sens, cultura politică întemeiază opinia diverselor publicuri, sporindu-i gradul de plauzibilitate. Am în vedere că prin medierea realizată de cultura politică, se poate realiza distincția imanentă oricărei investigații: *distincția dintre opiniile publice despre fapte, evenimente, fenomene produse într-o anumită epocă istorică și faptele, evenimentele și fenomenele propriu-zise*. Aceasta, întrucât opiniile pot fi *adevărate* sau *false*, în timp ce evenimentelor, faptelor nu li se pot atașa aceste atribute: ele, faptele istorice, evenimentele *există* pur și simplu. Important, în analiza opiniei publice, este de a decela caracterul, profunzimea, gradul exactității reflectării acestor fapte și evenimente (de verificat cât de fidelă este reflectarea), fiind necesare distincții între *prejudecată, stereotip, rumoare și zvon*.

Utilizând această bază teoretică, în Capitolul II analizez *starea de spirit a românilor la jumătatea secolului al XIX-lea*. Pentru a răspunde la întrebările legate de *o identitate aparte a stării de spirit* din această perioadă, am nuanțat cercetarea apelând la unele concluzii puse de C. Rădulescu-Motru în studiul *Puterile sociale. Cultura*, insistând pe deosebirile date de factorii istorici și geografici. Postulatul formulat de cărturarul român pentru a caracteriza cultura noastră are utilitate metodologică pentru cercetarea mea, întrucât starea de spirit a românilor a fost influențată, pe lângă alți factori, de cultură, în general, de cultura politică (fie ea comună sau elaborată), în special. Apoi, așa cum cultura stă sub influența puterilor sau *energiilor sociale* și opinia publică – ca stare de spirit – , dar mai ales capitalul social sunt influențate de asemenea fenomene sociale. Mai mult, raționamentul poate fi extins și asupra educației în sensul că *energiile sociale întemeiază idealul*

educațional, misiunea și finalitățile acesteia, iar capitalul educațional reprezintă fermentul prin care capitalul social se revalorizează neconținut.

În această logică, în *II.1., Construcția axiologică. Fundamentele capitalului educațional* insist pe mentalul colectiv și conturarea conținuturilor sale. Mentalul colectiv *conservă și inovează*, așa cum structurile de public se conservă și se inovează, situație valabilă și pentru mentalul colectiv românesc. Și cum limba reprezintă, deopotrivă, mijlocul de teaurizare, dar și de transmitere a modurilor de viață, formarea limbii române a avut un rol determinant în conturarea și devenirea stării de spirit. Apoi, procese precum cele privind unificarea formațiunilor statale, creșterea puterii voievodale, pentru a face față pretențiilor teritoriale ale altor neamuri și conducătorilor lor, exodul unor grupuri românești de peste munți, generat de catolicizarea impusă de regii Ungariei, pretențiile de vasalitate, tributul solicitat de monarhii «barbari» etc. contribuie la conturarea premiselor stării de spirit a românilor și conducătorilor lor, stări obiectivate în acțiuni de nesupunere, nemulțumiri față de puterea impusă din exterior, de răzvrătire.

Insist în cercetarea mea pe faptul că, în perioada de dinainte de 1848, în viața românilor se conturează una din coordonatele stării lor de spirit, cea a luptei pentru unitate națională și independență, nevoia de unire și neatârnamare dominând atât conștiința comună (mai ales după domnia lui Mihai Viteazul), cât și conștiința domnitorilor, a unora dintre boierii luminați și a elitelor intelectuale (cronicarii moldoveni și munteni, umaniștii, reprezentanții iluminismului, romantismului, dar mai ales reprezentanții curentului pașoptist). În acest cadru am investigat *fundamentele teoretice ale unei construcții axiologice speciale: cea a capitalului educațional, insistând pe rolul elitelor intelectuale în conștientizarea nevoii de învățatură pentru a deveni „buni români” și „buni creștini”*.

Premisa de la care am pornit în investigarea stării de spirit a românilor în zorii modernității este una care ia în considerare antecedentele coordonatei luptei pentru unitate națională și independență, configurate cu mult înainte, conservându-se și amplificându-se în jurul unui interes general ce îmbracă treptat forma idealului național. Se ajunge de la conștiința de sine a elitelor intelectuale – promotorii culturii și îndemnul la educare prin învățatură – la conștiința de sine a unor comunități, de la idealul pentru început utopic al iluminiștilor, la înțelegerea misiei istorice a elitelor, dar și a poporului. *Prin cultură se construiește arhitectura axiologică a unui popor, se coagulează și (re)valorizează capitalul social prin care poporul respectiv se identifică atât în spațiul geopolitic, cât și în spațiul cultural.*

Promovată de elitele noastre, cultura română devine, concomitent, un act de creație la care participă deopotrivă elitele și masele. Ea, prin *bunurile sufletești* pe care le creează, *cultivă*, la nivelul comunității, o stare de spirit, valorile ei devenind valori ale unui mod de viață dezirabil (credințele religioase, obiceiurile, instituțiile, operele de artă, principiile morale devin, pentru început, forțe de conștiință ce se obiectivează în comportamente, atitudini). Românii înțeleg treptat că viața lor se poate schimba în «mai bine» în condițiile înfăptuirii unirii și câștigării independenței, ceea ce îi conduce spre o nouă condiție: *condiția de popor cu aspirații, care-și exprimă în cunoștință de cauză interesele și luptă pentru realizarea lor*. Asemenea condiție cristalizează deopotrivă capitalul social și opinia publică favorabilă atașamentului pentru valorile comune. *Valori la care accesul nu se poate realiza decât prin educație*. Era nevoie, deci, de *un proiect de educare a maselor*. În acest proiect roluri semnificative au avut *umanismul, iluminismul și pașoptismul*, curente preocupate de umanizarea culturii, erudiție și prețuire pentru cultura greco-latină, încredere în om și virtuțile sale, încrederea în viața reumanizată, îndemnând la educarea în spiritul valorilor morale și acționând pentru educarea maselor. Întemeierea Bibliotecii Corvina, înființarea primului centru de cultură umanistă de la Oradea, scrierile lui Nicolaus Olahus, Iohannes Sommerus Pirnensis, Iohannes Honterus și Valentin Wagner, cele ale umaniștilor unitarieni adepți ai lui Erasmus, cele realizate de reprezentanții raționalismului cartezian, dezvoltarea centrului umanist de la Alba Iulia, deschiderea unor noi instituții de învățământ prin aducerea unor profesori din universitățile occidentale etc. sunt câteva exemple ce ilustrează interesul pentru dezvoltarea culturii și educației în Transilvania. De asemenea, multiple valențe educative au scrierile lui Miron Costin, Ion Neculce, Nicolae Milescu Spătarul și Constantin Cantacuzino Stolnicul al căror umanism urmărea formarea unei conștiințe istorice, premisă a formării conștiinței naționale și a unei culturi românești. Iar teza naturii bune a omului care-l determină pe Dimitrie Cantemir să creadă în *puterea educației* indică prezența *civismului renașcentist* la noi încă din primii ani ai secolului al XVII-lea.

Continuând tendințele apărute în umanism, iluminiștii își propun și ei un scop militant: *argumentarea drepturilor naționale și cultivarea patriotismului luminat*. De aceea, investigația pe care o întreprind alocă un spațiu bine precizat proiectului iluminist demonstrând contribuția acestui curent la ilustrarea rolului învățaturii în progresul civilizației poporului român.

Demonstrând fundamentele teoretice ale proiectului modernizării societății românești, am dezvoltat apoi, în II.2, o serie de idei privitoare la începuturile statului modern, rolul educației în modernizare, conturarea României moderne și idealul educațional al generației de la 1848. În teză insist pe aspectul că, deși reperle definitorii ale României moderne au prins contur real în perioada dintre revoluția de la 1848 și Constituția din 1866, începuturile modernizării își fac apariția după 1821, generația din „secolul luminilor” prefigurându-le. Reinstaurarea domnilor pământenii în Țara Românească și Moldova, Convenția de la Akkerman (1826) și îndeosebi Pacea de la Adrianopol (1828) au reprezentat momente importante în dezvoltarea economică, politică și administrativă a Principatelor. De asemenea, Regulamentele Organice, ca legi fundamentale, introduc schimbări radicale în viața politică, extinzând sfera participanților la viața politică și administrativă, prin oferirea de posibilități clasei mijlocii de a ocupa unele demnități și de a se afirma în plan economic. Introducând principiul separării puterilor (chiar dacă domnitorul rămânea figura-cheie a sistemului politic) și unele prevederi de modernizare a sistemului fiscal (adoptarea anuală a bugetului). Regulamentele Organice au contribuit la progresul politic, economic și social al Principatelor. Sunt, de asemenea, semnificative transformări în viața culturală, în gândirea politică și opinia publică. Spiritul epocii – coordonată a capitalului social al generației de la 1848 – este definit prin termenul de *pașoptism*, iar intelectualii care au aparținut acestui spirit erau preocupați de înfăptuirea unui ideal complet: acela de a scoate România din înapoiere și izolare.

Idealul educațional este concentrat în spiritul epocii, exprimat concret prin:

- idealul de unitate națională și independență;
- simpatie pentru „clasele de jos”, îndeosebi pentru țărani;
- încredere în valoarea educativă a ideilor;
- nouă concepție despre națiune, o *concepție etnică*, ce avea în vedere toate categoriile sociale, inclusiv clăcașii, în locul concepției juridice, în care criteriile de apartenență le reprezentau rangul sau averea;
- caracterul raționalist al gândirii filosofice, istorice sau juridice, exprimat îndeosebi prin tendința de emancipare de religie, tendință inițiată, mai timid, de Samuel Micu, dar continuată de Eufrosin Poteca, Gheorghe Lazăr, Eftimie Murgu, August Treboniu Laurian, Simion Bărnuțiu, Cezar Bolliac, C. A. Rosetti, Ion Heliade Rădulescu, George Barițiu, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu ș.a.

Discipoli ai Franței sau Germaniei, tinerii fii de boieri vor deveni mentorii neamului lor. Prin scrierile și ideile promovate N. Bălcescu, S. Bărnăuțiu, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. A. Rosetti, Gh. Barițiu, D. Brătianu, I. C. Brătianu, Timotei Cipariu, A. C. Golescu ș. a. formulează fundamentele teoretice ale proiectului României moderne, iar prin acțiunile întreprinse, contribuie decisiv, alături de generația următoare, la făurirea statului modern, intrând în conștiința opiniei publice. *Cărturarii români pașoptiști au văzut în educație unul din factorii esențiali ai modernizării. Exprimând o stare de spirit a unei generații de intelectuali, idealul educațional se întemeiază în valorile și normele informale care consacră identitate comunităților românești la jumătatea secolului al XIX-lea, adică în capitalul produs prin activitatea elitelor intelectuale și promovat în mentalul colectiv.* Conștiința de sine a românilor manifestată la 1848 prin conștiința apartenenței comune, a necesității unității naționale și dobândirii independenței, ca și prin conștiința nevoii de a depăși starea de înapoiere în care se aflau reprezentau reperele fundamentale ale capitalului social și idealului educațional.

Acțiunile întreprinse pentru înfăptuirea unirii de la 1859 au confirmat spiritul eminentemente unionist, rezultat al amplei acțiuni de educare în care s-au angajat elitele românești, iar reformele întreprinse în timpul domniei lui Al. I. Cuza vor deschide calea spre modernizare a noului stat.

Capitolul III este alocat contribuției mele la *cercetarea rolului educației în construcția instituțiilor moderne românești*. În acest spațiu, în *III.1* insist, într-o sinteză maximă, asupra rolului elitelor și a capitalului educațional în construcția instituțiilor statului român modern. După cum s-a putut observa, în prima parte a tezei am insistat pe contribuțiile personale la investigarea fundamentelor teoretice care au articulat o arhitectură europeană a proiectului educațional românesc, un proiect în care valorile naționale se integrează în sistemul universal de valori. Formarea capitalului social, ca set de valori și norme informale împărtășite îndeosebi de elitele intelectuale formate în universitățile occidentale a generat o schimbare lentă a atitudinii față de nevoia științei de carte, la început în grupuri sociale restrânse, apoi, la nivelul unor grupuri mai largi, marcându-se pozitiv opinia publică în privința educației.

Cu ajutorul lui Mihail Kogălniceanu, care formează guvernul între octombrie 1863 și februarie 1865, Al. I. Cuza a reușit o serie de reforme liberale de mare importanță pentru noul stat (secularizarea averilor mănăstirilor, legea rurală,

legea electorală, legea instrucțiunii publice, promulgarea Codului Civil și a Codului Penal, Constituția din 1858, înființarea Curții de Conturi și Casei de Depuneri și Consemnațiuni, înființarea Universităților din Iași și București, a Conservatorului, a școlilor de bele-arte, de poduri și șosele, de silvicultură, organizarea armatei, a bisericii, a învățământului public, introducerea noului sistem de măsuri și greutate, organizarea judecătorească ș. a.).

În lucrări precum *Repere de imagologie politică* (Editura ProUniversitaria, 2013), *O istorie recentă a capitalului social. Marea ruptură și noua matrice existențială* (Editura Didactică și Pedagogică, București, 2013), *Repere de imagologie și radiografii sociale* (Editura Niculescu, 2007), *Public – Privat: Public sphere and citizenship* (Journal of US-China Public Administration, vol. 8, nr.3, March 2011), *Informal and Formal Control of Social Deviance Through Education* (4th SGEM GeoConference on Echology, Economics, Education and Legislation, vol. 3, No SGEM 2014), *Sociology and Communities* (Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, 2014) ș.a. la care sunt autor sau coautor am dezvoltat rolul educației în noua construcție instituțională. În acest sens am formulat o serie de concluzii semnificative privitoare la:

- a) problemele sociale ale comunităților românești și persistența acestor probleme pe perioada modernizării;
- b) rolul elitelor intelectuale și politice în construcția edificiului instituțional al educației și orientarea opiniei publice spre împărtășirea idealului educațional pentru înfăptuirea idealului național;
- c) rolul educației în ameliorarea sărăciei și formarea culturii politice prin teaurizarea valorilor democrației;
- d) rolul educației în modernizarea statului național, a instituțiilor politice, juridice și sociale;
- e) contribuția educației la construcția administrației publice de tip rațional;
- f) impactul instituțiilor moderne asupra ordinii sociale și organizării modului de viață în comunitățile supuse modernizării.

Întârzierile în modernizare, comparativ cu alte state europene, sunt evidente la jumătatea secolului al XIX-lea. Occidentalizarea României este un proces obiectiv, impus de cursul istoriei, însă *elitele au meritul de a fi realizat alegerea acestei direcții*, militând pentru înfăptuirea ei. *Educația trebuia instituționalizată, organizată pe baze legale și eliberată de prejudecățile*

dominante. Legea instrucției publice din 1864, promovată de Cuza, pe care o vom analiza în Partea a II-a, a creat cadrul juridic pentru o educație modernă.

Educate în universitățile occidentale elitele intelectuale și politice din România celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea învățaseră că un stat puternic nu se poate înfăptui fără construcția unor instituții moderne, funcționale, așezate pe baze raționale. Ori, funcționarea acestor instituții presupunea exercitarea funcțiilor și demnităților de către oameni instruiți, văzând în educație unul din *principalii factori ai dezvoltării statului*. Prin educație se articulează *conștiința unității*, materializată în Unirea de la 1859 și, ulterior, prin Unirea cea Mare din 1918, conștiință ce evoluează către *conștiința națională*.

Se petrece, de-acum, o rescriere completă a istoriei și o opțiune majoră – sub domnia lui Carol I – a elitelor pentru supremația criteriului în detrimentul principiului unificator anterior – religia ortodoxă: acum „latinitatea se ridică deasupra ortodoxiei” (Lucian Boia, *De ce este România altfel?* Ediția a II-a adăugită, Editura Humanitas, 2013, p. 60).

Idealul educațional, promovat de elitele românești, se întemeiază în valorile occidentale, cunoscute și însușite de ele încă din perioada studiilor. Aceste valori se îngemănează cu valorile promovate de educația bunului simț, promovare a spiritului de «bun creștin» și «bun român», amplificându-se astfel conținutul axiologic al acestor coordonate. Dobândind valențe deopotrivă instructive și educative, învățământul românesc dobândește inevitabil și funcții justificative. Elitele nu credeau în realitatea miturilor, dar știau că miturile, prin esența funcțiilor lor, își pun amprenta asupra educației. Dezvoltând astfel componenta patriotică a idealului educațional (un patriotism luminat, în care valorile umanismului și iluminismului se intersectează cu raționalismul modern).

În investigațiile mele am ajuns la concluzia că elitele românești, provenite din straturile superioare ale societății, au fost atât beneficiarele educației occidentale, cât și vectorii principali ai modernizării, asumându-și misiunea cultivării valorilor împărtășite de ele și la nivelul straturilor de jos ale societății. Multe din elitele intelectuale acționează și ca oameni politici în „secolul modernizării”, având rol primordial în alegerea direcției și mijloacelor pentru înfăptuirea schimbărilor. Arhitectura instituțională proiectată corespunde regimului parlamentar, bazat pe principiul separării și ponderării puterilor, a organelor legislative de cele administrative, judecătorești și de control. În sistemul organelor de stat rolul major revenea parlamentului ca organ legislativ și cu un caracter tot mai reprezentativ,

acesta având în a doua jumătate a secolului al XIX-lea „o activitate deosebită mai ales în pregătirea și elaborarea unei legislații moderne, de tip european” (Vasile Popa, Adrian Bejan, *Instituții politice și juridice românești*, Editura All Beck, 1998, p. 106). Crește în importanță activitatea guvernului și se amplifică atribuțiile organelor polițienești, justiției, autorităților și instituțiilor publice centrale și locale. Biserica încetează să mai facă parte din mecanismul statului, devenind treptat o instituție controlată prin autoritățile administrației centrale. Forma de guvernământ a statului național român a fost monarhia constituțională, iar Constituția din 1866 – cel mai important act constituțional al României până la primul război mondial, constituție analizată de mine în teză – re(consacră) principiul separației puterilor în stat, regele fiind teoretic șeful puterii executive, pe care o delega șefului cabinetului ministerial. Noua constituție – elaborată sub menținerea Domnitorului Carol – este un act de voință al elitelor politice, fie ele liberale sau conservatoare, acestea consacrand organizarea statului pe principiile suveranității naționale exercitate prin delegare.

Constituția din 1866, cu revizuirile ulterioare stabilește cadrul juridic și politic fundamental pentru dezvoltarea sistemului instituțional modern, dezvoltare asupra căreia am insistat în cercetările întreprinse după dobândirea titlului de doctor. Din imperative ce țin de dezvoltarea instituției de învățământ superior în care îmi desfășor activitatea, imperativul în care se înscrie și structura normei didactice, am introdus în aria cercetării și unele subiecte noi, circumscrise modernizării României, precum cele privitoare la modernizarea organizării administrative în România. În *III. 2 Contribuții la investigarea faptului administrativ modern*, dezvolt aceste aspecte. Astfel, în lucrări precum *Elemente de administrație publică. Studii comparate* (Editura Bibliotheca, 2009), *Elemente de epistemologie juridică. Administrația publică și mediul ei. Actele administrative* (Editura „Academica Brâncuși”, 2010), *Ghid pentru activitatea în administrația publică centrală și locală* (Editura „Academica Brâncuși”, 2010), *România și politici regionale* (Editura „Academica Brâncuși” 2013,), *O perspectivă istorico-sociologică asupra legislației din învățământul românesc (De la Marea Unire la decretul nr.175/2 august 1948)*, (Editura ProUniversitaria 2014), 1989. *România între revoluție și lovitură de stat* (Editura ProUniversitaria, 2015), *Public function an politics intrusions* (Proceedings of the 4th WSEAS International Conference on Business Administration, University of Cambridge, UK, February, 20-22, 2010), *The impact of Globalization on the Development of rural Communities from*

România, Case study: The main social problems generated by degradation of the environment in the rural communities from Gorj County (Cambridge, February 23-25, 2011), *Sociology of Communities* (Analele Universității „Constantin Brâncuși” Tg-Jiu, nr.2/2015) ș.a., la care sunt autor sau coautor, dezvolt o serie de subiecte legate de modernizarea administrației românești. Astfel, introducând coordonata istorică în analiza fenomenului administrativ, abordez evoluția conceptelor de dreptate, justiție, drept, spațiu public-spațiu privat, serviciu public, instituție publică, instituție de utilitate publică în procesul de modernizare a României. Demonstrând că în perioada modernă *publicul* se extinde și se diversifică ca spațiu, se restructurează în conținuturi, dar se și retrage în fața libertăților individuale și consacării drepturilor naturale, insist pe preocupările elitelor intelectuale pentru constrângerea guvernământului în a-și limita sfera ingerințelor spre a nu prejudicia viața privată, scoțând în evidență deosebiri esențiale dintre regimul democratic parlamentar și regimul totalitar comunist în acest domeniu. Elitele noastre, beneficiare a unei educații moderne, au înțeles că cetățeanul are drepturi și libertăți (negative și pozitive, recunoscute și acordate), dar și obligații izvorâte din relația cu statul și relațiile cu semenii: statul *recunoaște* și *conferă*, individul este obligat să acționeze sau să se abțină în acțiunile sale, acțiuni care produc consecințe fie în sfera publicului, fie în sfera privatului (în relațiile cu ceilalți), sferă ocrotită și ea, în mod obligatoriu de către guvernământ. Aceasta este teza la care ajung în cercetările mele privitoare la administrația modernă, subliniind rolul *interesului public* în decelarea sferelor de ingerință, valorificând în susținerea acestei teze și teoretizările de înalt rafinament realizate de Paul Negulescu, Anibal Teodorescu și M. Văcaru în perioada interbelică.

Perspectiva istorică este utilizată și în abordarea evoluției conceptului de *administrație publică*. Astfel, pornind de la premisa că originile conceptului nu pot fi despărțite de stat, putere politică, autoritate identific resorturile și mecanismele prin care administrația publică își dobândește o relativă autonomie, insistând pe dihotomia substantival-verbală privind conotațiile *administrație* – *administrare*, dihotomie care, printr-o educare societală, a condus la un dublu unghi de abordare a administrației publice:

- ca domeniu al socialului (administrația ca sistem privit în sincronia și diacronia sa) – *abordarea instituțională*;
- ca sistem de activități întreprinse, ca ansamblu de competențe, atribuțiuni, acțiuni – *abordare funcțională* (Adrian Gorun, Horațiu Tiberiu Gorun, Elemente

de epistemologie juridică. Administrația publică și mediul ei. Actele administrative, Editura „Academica Brâncuși”, 2010, pp. 47-50).

Demonstrând insuficiența abordărilor unilaterale și utilizând o bază factuală semnificativă din „secolul modernizării” României, formulez o definiție care elimină incompletitudinile. De asemenea, urmărind notele definatorii ale administrației publice, insist în cercetările întreprinse, pe evoluția științei administrației românești concomitent cu evoluția *faptului administrativ* românesc. Ilustrez astfel, rolul educației în cunoașterea fenomenului administrativ în devenire și formarea corpului funcționarilor publici necesar modernizării statului și unei bune funcționări a administrației dezvoltând studii comparative și insistând pe contribuția unor iluștri profesori români (Constantin G. Dissescu, Paul Negulescu, Anibal Teodorescu) la cercetarea faptului administrativ din țara noastră după Unirea de la 1918. Abordarea faptului administrativ românesc mi-a deschis orizontul dezvoltării unor studii ample referitoare la administrația publică și mediul ei, precum și la evoluția istorică a unui proces izvorât din voința etatică: *organizarea administrativ-teritorială a României în diferite etape istorice. În acest sens, insist pe raporturile dintre administrația publică și regimul politic, dintre aceasta și pluralismul politic și partidismul modern, demonstrând rolul educației și culturii politice în structurarea mediului relativ autonom al administrației publice moderne.*

Valențele practic-aplicative ale cercetării mele în care apelul la istorie este un argument pentru revenirea la administrația publică rațională și funcțională sunt sintetizate în *Ghidul pentru activitatea în administrația publică centrală și locală*, un îndrumar pentru persoanele care ocupă demnități și funcții publice în statul român și administrația publică, precum și pentru instituțiile implicate în formarea inițială și continuă a personalului specializat. *Ghidul* conține – într-o sinteză instrumentalizată – aplicații privitoare la raportul administrație publică – partide politice, administrație publică – putere legislativă, administrație publică – mediul juridic, conferă explicații argumentate privitoare la birocrăția din administrația modernă și evidențiază coordonatele principiului subsidiarității pentru administrația funcțională (*Ghid pentru activitatea în administrația publică centrală și locală*, pp. 13-16, 29-30, 56-70).

Organizarea administrativ-teritorială a României ocupă un spațiu vast în cercetările mele privitoare la modernizarea statului. Ipoteza de la care am pornit implică cele două concepții privitoare la geneza comunităților: concepția conform

căreia comunitățile sunt, prin geneza lor, naturale, *preexistente statului* și concepția conform căreia comunitățile sunt invenții administrative, produse ale legii, *posterioare statului*.

În acest cadru, prin recursul la istorie, observ evoluția organizării noastre teritoriale într-un interval de timp foarte larg. Un istoric al organizării administrației teritoriale a României, elaborat prin raportarea la specificul *comunităților și societății românești*.

În III.3 (*Organizarea administrativ-teritorială și modernizarea României între 1859-1918*), III.4 (*Organizarea administrativ-teritorială a comunităților românești din afara granițelor statului înainte de Marea Unire*) și III.5 (*Organizarea administrativ-teritorială după 1918*) insist pe rolul educației în organizarea administrației teritoriale pe baze raționale, evidențiind faptul că operațiunile tehnice, specifice modernității, revendicau o educație în spiritul ordinei și o instrucție racordată la realitățile sociale și administrative. Totodată, susțin teza că *birocratizarea rațională a administrației nu se putea realiza fără un corp de funcționari publici instruit*, iar introducerea controlului de legalitate exercitat de prefect revendica studii juridice temeinice pentru cei investiți în această funcție.

Partea a II-a

Modernizarea educației. Evoluția istorică a legislației educației românești

În prima parte a tezei am dezvoltat contribuțiile personale la identificarea reperelor teoretice care au fundamentat capitalul educațional și au conturat starea de spirit a românilor la jumătatea secolului al XIX-lea, demonstrând rolul elitelor intelectuale și politice în conturarea unui proiect educațional. Decelând receptarea identității educației în opinia publică, am cercetat etapele construcției axiologice care a pus bazele modernizării statului român și am explicat funcțiile educației în procesul modernizării, insistând pe rolul relației ideal național – ideal educațional în construcția instituțiilor moderne. Un spațiu aparte am alocat investigației evoluției istorice a fenomenului și faptului administrativ românesc, evidențiind rolul educației în organizarea pe baze raționale a administrației publice.

Partea a II-a a tezei abordează însăși *modernizarea educației*. Pe scurt, pornind de la premisa că educația este, deopotrivă, *vehicul și produs* al modernizării, preocupările mele se centrează pe rolul politicilor legislative în

modernizarea educației, realizând în acest sens o amplă cercetare asupra legilor educației, de la prima Lege a instrucțiunii publice din 1864, până azi.

Din analiza istorică întreprinsă am sistematizat reperatele legislative și resorturile modernizării educației românești, elaborând și publicând în calitate de coautor seria de studii concretizată în: *Une histoire récent du capital social: la grande rupture et la nouvelle matrice existentielle*, Editura Academica Brâncuși, *Fundamente normative ale modernizării învățământului românesc (1864-1918)*, Editura ProUniversitaria, București, 2013, *O perspectivă istorico-sociologică asupra legislației din învățământul românesc (De la Marea Unire la decretul nr. 175/2 august 1948)*, Editura ProUniversitaria, București, 2014, *Regimul comunist din România și legiferările din educație*, Editura ProUniversitaria, București, 2014, *O nouă paradigmă a educației? (Construcții normative după 1989)*, Editura ProUniversitaria, București, 2014, *1989. România între revoluție și lovitură de stat*, Editura ProUniversitaria, București, 2015, *Major Problems on the Romanian Education System at the Beginning of the Third Millennium (Analele Universității „Constantin Brâncuși din Târgu Jiu, nr. 2/2015”)*, *Education and Community in the Globalization Era* (15th. Interantional Multidisciplinary Scientific GeoConference 15 SGEM, Albena, 2015), *Formal and Informal Standards in Institutionalized Education* (Albena, 2015), *University Between Two Paradigms: The Production and Validation of Knowledge and the Competitive Information* (14th International Multidisciplinary Scientific GeoConferene SGEM 2014) ș.a.

Voi prezenta, în sinteză, rezultatele cercetării dezvoltate în aceste studii.

Capitolul IV. *Modernizarea educației românești*

IV.1. *Repere teoretice; cadrul general al investigației*

Granițele politicului nu trebuie trasate doar față de diversele relații sociale, ci și față de cultură, privită ca întreg sau în unele din componentele ei – ambele perspective vizând înțelegerea acesteia într-o continuă evoluție istorică. Înțelegând educația drept *formare individuală prin transmitere culturală și integrare socială*, se poate formula ipoteza că atât cultura, cât și educația sunt domenii dinamice, supuse modernizării (înțeleasă ca specie a dezvoltării).

Termenul *modernizare* conține unele imprecizii – asupra cărora Myron Weiner atrage atenția în 1966 – ceea ce justifică, în mare măsură, mulțimea de definiții ce i s-au dat și încă i se mai dau. Astfel, Weiner demonstrează plurivalența conceptului prin utilizarea lui în contexte prin care este dovedită echivalența

modernizării cu *dezvoltarea raționalității, secularizarea, dezvoltarea economică și occidentalizarea* (M. Weiner, *Modernization Basic Books*, New-York(ed), 1966).

Pornind de la aceste observații și apelând în plus la ambiguitățile identificate de D. Fisichella, demonstrez în cercetările mele (Adrian Gorun, Horațiu Tiberiu Gorun, 1989. *România între revoluție și lovitură de stat*, Editura ProUniversitaria, București, 2015, pp. 131-142) că termenul *modernizare* prezintă o pluralitate funcțională, el fiind utilizat și aplicat atât sferei politice, cât și sferelor sociale, culturală, economică, educațională, insistând pe punerea în conjuncție a modernizării cu schimbarea și dezvoltarea. Astfel, demonstrând că termenul *modernizare* nu are numai semnificația de occidentalizare (din moment ce procesul de modernizare este parcurs și de alte țări neoccidentale), că el nu se identifică nici cu cel de *inovație*, că modernizării îi sunt proprii dimensiuni multiple, care rezidă în *diferențierea structurală, diferențierea funcțională* și în *complexitate* evidențiez reperele identității educației românești conturate anterior modernizării statului român și consolidate în procesul modernizării. De asemenea, pornind de la caracteristicile comune ale modernizării cu dezvoltarea, dar luând în calcul și elementele ce-i specifică dimensiunile, dezvolt o definiție generală, dar și operațională a modernizării. Pentru început, modernizarea poate fi identificată prin notele sale distincte, drept un tip de dezvoltare aparținând unei faze istorice ce se caracterizează, *pe lan cultural*, prin *secularizare, printr-un rol strategic sporit al științei*, prin *expansiunea învățământului*; *pe plan economic*, prin *industrializare, urbanizare, redistribuire a venitului național*, printr-un *rol expansiv al tehnologiei*; *pe plan politic*, prin apariția și consolidarea unei *modernizing leadership*, adică a unui grup diriguitor care își atribuie funcția de a opera cu ajutorul instrumentelor politice în scopul modificării structurilor sau culturilor politice tradiționale, urmând *obiectivul centralizării puterii*, precum și pe cel al *participării/mobilizării populare* (D. Fisichella, *Știința politică, concepte, teorii*, Editura Polirom, 2017, pp. 109-117).

Numai că, în abordarea modernizării educației, am simțit nevoia epistemică a unei definiții concise și operațională, menținând distincția dintre *modernitate* și *modernizare*. Pentru aceasta, am dezvoltat idei precum:

- apartenența modernizării la dezvoltare, modernizarea fiind un tip de dezvoltare într-o anumită fază istorică;
- fiecare fază istorică se caracterizează prin raportare la mai multe planuri (*cultural, economic, politic, educațional* etc.);

➤ fiecare plan își pune amprenta – prin dimensiunile lui și prin amplitudinea domeniilor imanente – asupra fazei istorice la care aparține tipul de dezvoltare (modernizare);

➤ fiecărui plan îi corespund procese/fenomene prin care se obiectivează:

- *planul cultural*: secularizarea, rolul strategic al științei, expansiunea învățământului;
- *planul economic*: industrializarea, urbanizarea, redistribuirea venitului național, rolul expansiv al tehnologiilor;
- *planul politic*: apariția și consolidarea unui *modernizing leadership*, un grup diriguitor care, utilizând instrumente politice specifice, are ca obiectiv centralizarea puterii și lărgirea participării/mobilizării populare.

În baza acestor coordonate, am dezvoltat o definiție concisă: modernizarea reprezintă acel tip de dezvoltare dintr-o etapă istorică concretă, caracterizată prin procese multidimensionale în plan cultural, economic și politic, ce converg spre o finalitate scontată (modernitatea – 1989. *România între revoluție și lovitură de stat*, pp. 136-137). Practic, modernizarea este procesul ce antrenează transformări la nivelul sistemului social, adică, la nivelul relațiilor sociale, instituțiilor, culturii și vieții comunitare. Aceste transformări, de natură structurală, caracterizează toate nivelurile (subsistemele) sistemului social: nivelul sau subsistemul raporturilor societate/comunitate – natură (subsistemul activităților productive, materiale), nivelul sau subsistemul structurii sociale și al relațiilor specifice; nivelul sau subsistemul instituțional; nivelul sau subsistemul culturii, educației, conștiinței sociale, al ideologiei și al vieții spirituale, nivelul sau subsistemul vieții comunitare (ca mod și mediu al conviețuirii).

În abordarea modernizării educației românești am mai avut în vedere și alte aspecte precum:

a) între nivelul politic, cel economic și cel cultural-educațional al modernizării există conexiuni, astfel că deosebirile dimensionale nu vizează realități închise și impermeabile;

b) multe trăsături și mulți factori circumscriși modernizării au caracter *ambivalent*, ceea ce face ca modernizarea, «în realitate» să poată fi o schimbare atât *echilibrată*, cât și *neechilibrată*, atât *pașnică*, dar și *violentă* (posibilitatea apariției unor *diferențe* și *antinomii* de care nu se poate face abstracție). Această

ambivalență se manifestă în privința *participării, mobilizării*, în privința *secularizării, industrializării, urbanizării* etc., *toate cu impact direct asupra modernizării educației* așa cum se va putea constata din demersul întreprins pentru cercetarea evoluției legislației învățământului românesc.

IV.2. *Reperete normative ale Legii instrucțiunii din 1864*

Educația s-a dovedit un teren deosebit de fertil pentru parlamentari de-a lungul timpului, aceștia dovedind un adevărat zel în a elabora și amenda legislația acestui domeniu supus modernizării. Astfel, „fie că legislația a fost amendată, fie că a fost adoptată și înlocuită – lucru firesc, dacă ținem cont de modificările succesive de regim politic sau formă de guvernământ” – după 1864 se constată intervenții asupra reglementărilor, succesiv, în anii 1893, 1899, 1900 (1 iulie, 5 iulie, 9 iulie), 1912, 1924, 1925, 1928, 1932, 1939, 1948, 1968, 1995, 1997, 1999, 2001, 2011. De reținut că se au în vedere doar actele normative adoptate sau aprobate de parlament (legi, ordonanțe de guvern aprobate prin lege), nu și nenumăratele acte normative cu caracter inferior (Adrian Gorun, *Studiu sociologic asupra Legii 1/2011, Educația și comunitatea*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2013, p.260).

Legea instrucțiunii din 1864 este prima lege care reglementează *unitar* învățământul românesc după Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească, ea fiind semnată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza și contrasemnată de ministrul secretar de stat al departamentului justiției, cultelor și instrucțiunii publice N. Crețulescu.

Legea este structurată în două părți: Partea I – *Despre administrațiunea și organizarea instrucțiunii* și Partea a II-a – *Despre corpul însărcinat cu învățătura și cu administrarea specială a școlilor*, iar în *Dispozițiile generale* sunt cuprinse norme definiții referitoare la: divizarea instrucțiunii în *publică și privată* (Art.1), divizarea instrucțiunii publice în *primară, secundară, superioară* (Art.2), componentele instrucțiunii primare (școlile primare din comunele rurale și urbane – Art.3), formele de organizare a instrucțiunii secundare (liceele, gimnaziile și seminariile, școlile reale, de bel arte, profesionale și școlile secundare de fete – Art.4), formele de organizare a instrucțiunii superioare (facultățile de litere, de științe matematice și fizice, de drept, de medicină – Art.5), gratuitatea și obligativitatea instrucțiunii primare elementare (Art.6), gradele corpului învețetor (învețetor sau învețetoare pentru școlile primare rurale; institutori pentru școlile primare urbane; profesori de școle secundare; profesori de facultăți – Art.7),

exercitarea administrației centrale a instrucțiunii de către ministerul instrucțiunii, consiliul permanent al instrucțiunii și consiliul general al instrucțiunii (Art.7).

Partea I cuprinde patru capitole și reglementează administrarea și organizarea instrucției. În investigațiile întreprinse am urmărit măsurile modernizatoare introduse prin Legea din 1864 în privința organizării pe baze raționale a instrucțiunii publice, scoțând în evidență competențele și responsabilitățile ministerului instrucțiunii publice, *consiliului permanent al instrucțiunii și consiliului general*.

Din analiza amănunțită a textelor, am putut constata atât instituirea unui cadru specific democrației concurențiale, incipiente, dar și o tutelă administrativă accentuată, reflectată printr-un control generalizat al statului asupra instrucțiunii. Se deschidea calea modernizării de „sus în jos” a instrucției, statul – prin organismele sale – fiind agentul promovării schimbărilor – aspect desprins din întregul conținut al Legii din 1864.

Reglementările privitoare la organizarea instrucțiunii primare, generalizarea învățământului primar și frecventarea obligatorie, conținuturile programelor școlare, promovarea elevilor, partajarea responsabilităților, dezvoltarea învățământului primar din comunele rurale, conducerea și controlul instrucțiunii prin forme specializate, dar mai ales cele referitoare la înființarea și funcționarea școlilor reale (ca școli de meserii pe diverse domenii), seminariilor teologice, gimnaziilor, liceelor și școlilor secundare de fete ilustrează *înțelegerea modernizării educației prin dezvoltarea legăturilor ei cu viața reală*.

Ideea înțeleasă și promovată de oamenii politici și elitele intelectuale – aceea că *numai printr-un efort de modernizare a educației oferită de școală se poate înfăptui modernizarea statului* – dobândește contur și prin principiile și valorile ce definesc organizarea învățământului superior. Cercetând acest domeniu al educației am constatat corespondența dintre conținuturile prin care se realiza instrucția în facultățile din România (în cele două Universități, din Iași și din București, funcționau: facultatea de filosofie și litere, facultatea de drept, facultatea de medicină și facultatea de științe fizice, matematice și naturale) și conținuturile universităților europene. De asemenea, preocuparea pentru așezarea pe baze raționale, moderne a instrucției superioare se desprinde din normele instituite pentru desemnarea organismelor colegiale și unipersonale de conducere: *corpul universitar, consiliul universitar, consiliul facultăților, decanii și rectorul*.

O instrucție temeinică nu se putea realiza fără un corp didactic bine pregătit. Tocmai de aceea, cultivând *interesul instrucțiunii publice naționale*, Legea din 1864 conferă cadrul juridic pentru acordarea de către stat a *stipendiilor* pentru tinerii români care aspirau la frecventarea unor școli în străinătate, fără a neglija formarea inițială și continuă a personalului didactic prin școlile și Universitățile românești. Regulile pe care le consacără legea în privința drepturilor, „datoriilor”, selecției, numirii și promovării personalului didactic, instituirii formelor periodice de instruire sunt și ele dovezi certe ale așezării educației noastre pe baze raționale.

Legea instrucțiunii din 1864 este prima lege organică a învățământului din România. Ea pune bazele unei reforme pe care făurirea statului național modern o revendica, fiind rezultatul unui demers legislativ întemeiat deopotrivă în cunoașterea problemelor societății, inclusiv ale educației românești, dar și a tendințelor învățământului european din acea vreme. Legea instrucțiunii este una care *conservă* dar și *inovează*, având un rol esențial în modernizarea societății prin creșterea gradului ei de instrucție elementară: *mizele* principale ale reformei promovate prin Legea din 1864 sunt circumscrise tocmai făuririi statului național modern prin constituirea culturii, conștiinței naționale, a identității naționale și conservarea tradițiilor de «bun creștin» și «bun român». Eforturile de modernizare a educației românești continuă, Legea instrucțiunii din 1864 reprezentând doar începutul acestui demers.

În capitolul V *Norme și valori ale educației românești (1864-1948)* dezvolt contribuția mea la investigarea rolului normelor formale în evoluția educației școlare și universitare, surprinzând dimensiunile proiectului construcției identității acesteia (Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, *Fundamente normative ale modernizării învățământului românesc (1864-1918)*, Editura ProUniversitaria, București, 2013, Adrian Gorun, Horațiu Tiberiu Gorun, *O perspectivă istorico-sociologică asupra legislației din învățământul românesc (de la Marea Unire la decretul din 2 august 1948)*, Editura ProUniversitaria, 2014). În acest sens, insistăm pe reluarea (după 27 de ani de la publicarea Legii din 1864) reglementărilor învățământului primar, învățământului secundar, învățământului profesional și învățământului superior. Caracteristica generală a reglementărilor constă în aceea că ele – forme de adaptare a legislației la realitățile sociale ale țării – pun în acord învățământul cu nevoile economice și politice ale noului Regat.

După Legea din 1864 au fost elaborate mai multe proiecte de legi: proiectul I. Strat (1866), Al. Crețescu (1869), P. P. Carp (1870), Cr. Tell (1872), Titu

Maiorescu (1876), proiectul pentru reforma școlară al lui Vasile Conta (1880-1881) și proiectul D. Sturdza (1886). Aceste proiecte n-au fost adoptate ca legi, însă, o serie de principii enunțate în conținutul lor au reprezentat repere pentru legile ulterioare (de exemplu, proiectul V. Conta privitor la instrucția publică și privată – articulat în baza principiului orientării „mai realiste” și „mai practice” a școlii – se va regăsi în legislația lui Spiru Haret). De altfel, expunerea de motive la proiectul de lege întocmit de D. Sturdza va concretiza ceea ce reprezenta *miza* esențială, anume creșterea rolului școlii în întărirea statului: „Școala este o instituție publică organică, care are un singur fundament: statul; un singur și unic scop: întărirea și asigurarea lui în viitor”.

În anul 1893, guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu sub ministeriatul lui Take Ionescu reușește să promoveze *Legea învățământului primar și normal primar* (lege ce preia multe din prevederile celei din 1864, însă introduce și multe noutăți în domeniul învățământului primar, instituind *cursurile de repetiție* pentru absolvenții școlilor primare rurale), iar în 1896, guvernul Dimitrie A. Sturdza (sub ministeriatul lui Pertu Poni) modifică această lege, publicând-o sub aceeași denumire în Monitorul Oficial No 24 din 30 Aprilie (Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, *Fundamente normative ale modernizării învățământului românesc (1864-1918)*, Editura ProUniversitaria, București, 2013, pp. 42-54).

Personalitatea care și-a pus amprenta definitiv asupra reformării școlii românești în această perioadă este Spiru Haret.

Îndeplinind numeroase funcții și demnități în domeniul instrucțiunii publice, Haret – primul intelectual român care a obținut titlul de doctor în matematică la Paris – s-a dovedit un excelent cunoscător al problemelor reale ale școlilor, bucurându-se de o largă apreciere în rândul elitelor politice și intelectuale. Exercițând cinci mandate de ministru (în total 10 ani de ministeriat) Haret introduce reformele prin care educația din România își definește construcția instituțională și reușește să se impună în plan european, bucurându-se de recunoaștere și prestigiu în statele avansate. Spiru Haret a considerat că numai o dezvoltare intelectuală, morală, fizică și estetică a personalității elevilor și studenților asigură menirea școlii, insistând atât pe caracterul *informativ*, dar și pe caracterul *formativ, educativ* al învățământului. În teză demonstrez contribuția lui S. Haret la consolidarea identității educației românești, valorificând rezultatele investigațiilor pe care le-am întreprins în privința *Legii asupra învățământului*

secundar și superior (1898) și *Legii asupra învățământului profesional* (1899), legi ce conțin multe dispoziții valabile și azi (Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, op. cit., pp. 55-169).

Până la Marea Unire au mai fost adoptate trei legi menite a continua procesul de modernizare a învățământului românesc: *Legea asupra învețementului primar, primar-profesional, primar-superior și normal-primar*, sancționată prin înaltul decret regal No 2199 din 1896, cu modificările introduse prin legea sancționată cu decretul No 2108 din 5 Aprilie 1900 și publicată în Monitorul Oficial No. 75 din 5 iulie 1900 (Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, op. cit., pp. 173-194), *Legea asupra învețământului profesional*, publicată în Monitorul Oficial No 79 din 9 iulie 1900 (Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, op. cit., pp. 195-210) și *Legea asupra învățământului secundar și superior din 1912* (Ibidem, pp. 211-255).

Legea asupra învățământului secundar și superior din 1912, elaborată în timpul unor guvernări conservatoare, va rămâne în vigoare – cu modificări succesive – și după Marea Unire (în 1928 se adoptă o lege pentru învățământul secundar și în 1932 o lege pentru învățământul universitar). În acest interval s-au succedat guvernele: Titu Maiorescu (28.03.1912-14.10.1912 – cu Constantin Arion la Culte și Instrucțiune Publică); Titu Maiorescu (14.10.1912-31.12.1913, cu Constantin G. Dissescu la Instrucțiune Publică și Culte); Ion I. C. Brătianu (04.01.1914-11.12.1916, cu I. G. Duca ministru la Culte și Instrucțiune); Ion I. C. Brătianu (11.12.1916- 28.01.1918, cu I. G. Duca ministru); Alexandru Averescu (29.01. 1918- 04.03.1918, cu Matei B. Cantacuzino la Culte și Instrucțiune Publică); Alexandru Marghiloman (05.03.1918- 23.10.1918, cu Simeon Mehedinți la Culte și Instrucțiune Publică); General Constantin Coandă (24.10.1918-28.11.1918, cu Petru Poni la Instrucțiune); Ion I. C. Brătianu (29.11.1918/stil vechi-12.09.1919/stil nou, cu I. G. Duca și Dr. C. Angelescu la Instrucțiune).

Anul 1918 este anul înfăptuirii Românie Mari, primul Război Mondial schimbând radical harta lumii, inclusiv raporturile naționale în aria noastră geografică. În cartea *O perspectivă istorico-sociologică asupra legislației din învățământul românesc (De la Marea Unire la decretul nr. 175/2 august 1948)* (carte al cărei coautor sunt, apărută la Editura ProUniversitaria în 2014), aloc un spațiu considerabil modernizării educației noastre, investigând normele și valorile cultivate prin actele normative adoptate între 1918 și 1948: *Lege pentru învățământul primar al statului* (școalele de copii, școale și cursuri de adulți,

școalele și clasele speciale pentru copii debili și anormali educabili) și *învățământul normal-primar* din 26 iulie 1924, *Lege asupra învățământului particular* din 22 decembrie 1925, *Lege pentru învățământul secundar* din 15 mai 1928 (toate adoptate sub ministeriatul lui C. Angelescu), *Lege pentru organizarea învățământului universitar* din 22 aprilie 1932 (adoptată de guvernul N. Iorga, care a deținut și portofoliul instrucțiunii Publice), *Lege pentru organizarea și funcționarea învățământului primar și normal* din 27 mai 1939 (adoptată în guvernarea Armand Călinescu, sub ministeriatul sociologului Petre Andrei) și *Legea nr. 386. Decret-lege relativ la organizarea învățământului superior* din 19 mai 1942 (sub ministeriatul filosofului Ioan Petrovici, guvernul Ion Antonescu).

Realizând o radiografie socială și politică a perioadei cuprinse între 1918 și 1940 spre a decela starea educației naționale (Adrian Gorun, Horațiu Tiberiu Gorun, *O perspectivă istorico-sociologică asupra legislației din învățământul românesc (De la Marea Unire la decretul nr. 175/2 august 1948)*, pp. 9-15), am ajuns la concluzia ca personalitățile de primă mărime implicate în diriguirea educației românești aveau rezonanță europeană. Intelectuali precum Dr. C. Angelescu, Alexandru Lupașcu, Octavian Goga, Petre Negulescu, George C. Mironescu, Ion Petrovici, Nicolae Costăchescu, Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Victor Iamandi, Petre Andrei, Dumitru Caracostea ș. a. au contribuit la dezvoltarea unei educații performante în țara noastră. Dacă perioada de sfârșit a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a stat sub autoritatea profesională a lui Spiru Haret, perioada interbelică poartă amprenta gândirii și activității lui Constantin Angelescu, el aflându-se la conducerea Ministerului Instrucțiunii Publice în 10 guverne (unele succesive, altele cu pauză generată de rotația guvernamentală).

De numele doctorului Constantin Angelescu se leagă politica de modernizare a școlii interbelice, el fiind un demn continuator al operei lui Spiru Haret. Chirurg de profesie, Dr. C. Angelescu nu s-a limitat la diriguirea învățământului după Marea Unire, ci i-a elaborat bazele normative, fiind artizanul principalelor legi în domeniu (Adrian Gorun, Horațiu Tiberiu Gorun, op. cit., pp. 71-153). Aceste legi reșezau învățământul românesc pe principii constituționale pe întregul teritoriu al statului român, desăvârșindu-i procesul de modernizare.

Dezvoltarea identității educației românești s-a realizat în perioada interbelică prin modernizarea construcției instituționale, calitatea educației și instrucției, profesionalizarea corpului didactic și accentul pus pe pregătirea

temeinică a elevilor și studenților. Școala românească este o școală competitivă, cu dascăli de elită, cu elevi și studenți bine pregătiți teoretic și practic, o școală în care domnește rigoarea, ordinea creatoare de capital social, o școală centrată pe valori, principii și norme democratice, o școală care formează caractere și cultivă mintea, educând în spiritul muncii. O școală cu adevărat integrată în comunitate (Adrian Gorun, Contribuții la reconstrucția identității educației naționale. Sinteze, pp. 30-37).

Capitolul VI al tezei sintetizează rezultatele cercetării diseminate în volumul *Regimul comunist din România și legiferările din educație* (volum apărut la Editura ProUniversitaria în 2014 și la care sunt coautor). Odată cu adoptarea Decretului nr. 175 din 2 august 1948 (publicat în Monitorul Oficial nr. 177 din 3 august 1948) începe procesul de destructurare axiologică a învățământului românesc, întreaga arhitectură construită în intervalul 1864-1945 fiind practic demontată. Alineatul al doilea din art. I desființează tacit învățământul privat, punându-se bazele laicizării întregului sistem: „el (învățământul n. n.) este organizat exclusiv de stat pe temeiul unității de structură și este așezat pe baze democratice, populare și realist-științifice”. Finalitățile educației sunt, de-acum, circumscrise viziunii regimului totalitar ce se instalase în România în toate resorturile sale după alungarea regelui Mihai. O viziune care conferea învățământului statutul de *ancilla politicae* și-i fixa misiunea prin câteva repere care aveau o incidență invariabilă: *întărirea statului socialist, ca stat totalitar*.

Decretul elaborat sub ministeriatul unui neștiutor de carte – Gheorghe Vasilichi, ministru cu patru clase elementare, de meserie tinichigiu – întrerupe abrupt modernizarea educației românești, impunând o sovietizare a învățământului (Adrian Gorun, Horațiu Tiberiu Gorun, op. cit., pp. 13-20). Decretul nr. 175, emis pentru „reforma învățământului” la 2 august 1948 are un pronunțat caracter antinațional, punând bazele unui învățământ unilateral care, prin caracterul său „unitar”, a zdruncinat din temelii sistemul de valori și a slăbit cultura generală a celor care alegeau școala, indiferent de nivelul ei. Totodată, a contribuit esențial la anularea strălucirii universităților românești și prestigiului de care s-au bucurat în perioada interbelică.

Analizând procesul de destructurare axiologică a educației românești, am insistat pe modalitățile „convertirii la comunism” în țara noastră (Ibidem, pp. 20-27), dezvoltând apoi o amplă investigație asupra resorturilor totalitarismului comunist în țara noastră (Ibidem, pp. 28-89). În acest cadru am explicat

autoritarismul modernizator sub care Ceaușescu a urmărit generarea percepției restituirii valorilor interbelice în educație, o percepție alimentată și de expansiunea învățământului – ca subdomeniu al planului cultural – în perioada regimului Ceaușescu.

Fără a neglija schimbările, susținem în teză că modernizarea, înțeleasă în complexitatea și amplitudinile ei, nu este o coordonată a ceaușismului, ci o consecință la care regimul era constrâns de contextul istoric. Numai că modernizarea educației din perioada regimului totalitar-comunist este una cosmetizată, reducându-se la aspectele de formă, conținuturile rămânând aproape invariabile, cantonate în ideologia omnipotentă, omniprezentă și osificată. *Legea privind învățământul în Republica Socialistă România* din 13 mai 1968 (Ibidem, pp. 90-125), *Legea nr. 6* din 14.03.1969 privind *Statutul Personalului didactic din Republica Socialistă România* (Ibidem, pp. 126-175) și *Legea educației și învățământului nr. 28* din 21 decembrie 1978 (Ibidem, pp. 176-220) – acte normative în baza cărora a fost organizat și a funcționat învățământul românesc în perioada regimului totalitar comunist ilustrează atât destructurarea axiologică a educației românești, prin nivelare și uniformizare forțată, cât și rolul justificativ, de susținător al regimului, jucat de învățământ în perioada respectivă.

„O serie de dispoziții – pozitive prin conținutul lor – sunt sufocate prin îndoctrinarea politică aproape vulgară, care a generat o pierdere a credibilității educației românești în lume, o izolare a școlii prin autarhizarea ei ideologică, o degradare a statutului dascălului. Decretarea principiului integrării învățământului cu producția, cercetarea științifică și proiectarea (...), reprezenta în esență un fapt pozitiv, numai că, urmare a modului defectuos în care s-a aplicat, prin imixtiunea grosieră a politicului, a slăbit serios calitatea procesului instructiv-educativ, permițând o «invazie» a «spiritului muncitoresc» în educație” (Adrian Gorun, *Contribuții la reconstrucția identității educației naționale. Sinteze*, p. 56). Tarele regimului totalitar au alterat capitalul social, declanșând o criză de identitate a educației, criză ce se resimte și azi (Ibidem, p.57).

Concluzie. Teza de abilitare ilustrează contribuția mea la investigarea rolului educației în modernizarea României, evidențiind fundamentele capitalului educațional care au întemeiat construcția axiologică a proiectului nostru educațional. Contribuind la construcția instituțiilor statului modern, educația însăși a parcurs un îndelungat proces de modernizare, proces reflectat de evoluția istorică a legislației care a dezvoltat bazele formale ale unui învățământ legitimat rațional.

BIBLIOGRAFIE

1. Adăniloiaie, N., *Cuza-Vodă și problema agrară în Cuza-Vodă in memoriam*, Editura Junimea, Iași, 1973.
2. Agrigoroaiei, I., *România interbelică*, vol. I, Editura „universității Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2001.
3. Ahrweiler, H., *L'image de l'autre et les mecanismes de l'alterité*, XVIe Congres International des Science Historiques, Rapports, I, Grans themes, Methodologie, Stuttgart, 1985.
4. Amossy, R., Herschberg Pierrot, A., *Stereotypes et cliches. Langue, discours, societ e*, Editura Nathan, Paris, 1997.
5. Anastasie, I., *Ion I. C. Brătianu*, Editura Albatros, București, 1994.
6. Apostol, S. *Ion C. Brătianu și liberalismul roman*, Editura Globus, București, 1993.
7. Argetoianu, C., *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, Editura Humanitas, București, 1991.
8. Argetoianu, C., *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. II, partea a IV-a, Editura Stelian Neagoe, București, 1991.
9. Bacalbașa, C., *Bucureștii de altădată*, (1878-1884), Editura Eminescu, București, 1993.
10. Bagehot, I. N., *The english Constitution*, Oxford, Oxford University Press, 1867.
11. Balandier, G., *Antropologie politică*, Editura Amarcord, Timișoara și Open Society Institute – Budapest, 1998.
12. Balandier, G., *Antropologie politică*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998.
13. Bauer, W., *Public Opinion*, în *Encyclopedia of Social Sciences*, The MacMillan Company, New York, 1957.
14. Bălcoianu, C. I., *Istoria politicii monetare și a Băncii Naționale 1914-1920*, vol. I, București, 1935.
15. Bărbulescu, M., Deletant, D., Hitchins, K., Papacostea, Ș., Teodor, P., *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998.
16. Bărnăuțiu, S., *Dreptul natural privat*, Iași, 1868.
17. Bărnăuțiu, S., *Dreptul natural public*, Iași, 1870.

18. Beck, C., Malloy, J., *Political elites: a mode of analysis*, Geneve, 1964.
19. Berindei, D., *Epoca Unirii*, Editura Corint, București, 2000.
20. Berindei, D., *Portrete istorice*, Editura Viitorul Românesc, București, 2001.
21. Berindei, D., *Societatea românească în vremea lui Carol I*, Editura Elion, 2002.
22. Bocșan, N., Leu, V., *Identitate și alteritate. Studii de imagologie*, vol. I, Editura Banatica, Reșița, 1996.
23. Boia, L., *De ce este România altfel?*, Ediția a II-a adăugită, Editura Humanitas, 2013.
24. Botoran, C., Matichescu, O., (editori), *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar român*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1980.
25. Brătianu, D., *Disertație asupra dreptului de proprietate, în Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1860)*, Antologie sub îngrijirea lui Paul Cornea și M. Zamfir, 1969.
26. Brătianu, I. C., *Acte și cuvântări*, publicate de C. C. Giurescu, vol. III, (1877-1878), Editura Cartea Românească, București, 1930.
27. Brătianu, I. C., *Acte și cuvântări*, publicate de G. Marinescu și C. Grecescu, vol. VIII, (1882-1883), Editura Cartea Românească, București, 1941.
28. Brătianu, I. C., *Acte și cuvântări*, publicate de G. Marinescu și C. Grecescu, vol. V (1879-1880), Editura Universul, București, 1934.
29. Brătianu, I. C., *Acte și cuvântări*, publicate de G. Marinescu, vol. IX, (1883-1884), Editura Cartea Românească, București, 1943.
30. Brătianu, I. C., *Acte și cuvântări*, publicate de N. Georgescu-Tistu, (1878-1879), vol. IV Editura Cartea Românească, București, 1932.
31. Brătianu, I. C., *Discursuri, scrieri și documente*, vol. II, partea a II-a, București, 1912.
32. Brătianu, I. C., *Discursuri, scrieri, acte și documente*, vol. II (1876-1877), partea a II-a, Imprimeriile Independența, București, 1912.
33. Brătianu, I. C., *Naționalitatea, în Gândirea Românească în epoca pașoptistă*, Antologie sub îngrijirea lui P. Cornea și M. Zamfir, editura pentru literatură, vol. I, București, 1969.
34. Bulei, I., *Arcul așteptării 1914-1916*, Editura Eminescu, București, 1981.
35. Bulei, I., *Conservatori și conservatorism în România*, Editura Enciclopedică, București, 2000.

36. Bulei, I., *Lumea românească la 1900*, editura Eminescu, București, 1984.
37. Bulei, I., *O istorie a românilor*, Editura Meronia, București, 2007.
38. Bulei, I., *Sistemul politic al României politice. Partidul Conservator*, Editura Politică, București, 1987.
39. Buzărnescu, Ș., *Sociologia opiniei publice*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A. București.
40. Calcan, Gh., *Administrația publică românească în secolele XIX-XX*, editura Universitară, București, 2009.
41. Canciov, V., *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic. 13 august 1916-31 decembrie 1918*, vol. I, Editura Universul, București, 1921.
42. Carp, P. P., *Discursuri politice*, vol. I (1868-1888), Editura Bălănescu, București, 1907.
43. Carp, P. P., *Exproprierea mării proprietăți*, Tipografia și stabilimentul de arte grafice G. Ionescu, București, 1914.
44. Catargiu, B., *Legea rurală*, primul discurs ținut în ședința Camerei din 29 mai 1862, în vol. *Discursuri parlamentare (1859-1862)*, ediție Petru V. Haneș, Editura Minerva, București, 1914.
45. Chelcea, S., *Opinia publică. Gândesc masele despre ce și cum vor elitele?*, Editura Economică, București, 2002
46. Constantin, G., *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, București, 1936.
47. Corbin, A., *Le vertige des foisonnements, esquisse panoramique d'une histoire sans nom*, în *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, nr. 36, janvier-mars, 1992.
48. Czobor-Lupp, M., *Ființa morală românească între pasiuni și rațiune*, în vol. *Firea românilor*, Editura Nemira, București, 2000.
49. Drăghicescu, D., *Titu Maiorescu: omul politic. Schiță de biografie psihosocială*, în ziarul Libertatea.
50. Duca, I. G., *Portrete și amintiri*, Editura Humanitas, București, 1990.
51. Duca, I. Gh., *Memorii. Neutralitatea, 1914-1915*, ediție îngrijită de Stelian Neagoe, Editura Expres, București, 1992
52. Dufays, J. L., *Stereotype et lecture, essai sur la reception litteraire*, Editura Madarga, Liege, 1994.

53. Durandin, C., *Discurs politic și modernizare în România (sec. XIX-XX)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2001.
54. Eminescu, M., *Opera politică*, Vol. II (1880-1883), Editor prof. C. Crețu, București, 1941.
55. Fisichella, D., *Știința politică, concepte, teorii*, Editura Polirom, 2005.
56. Focșeneanu, E., *Istoria Constituțională a României 1859-1991*, Editura Humanitas, București, 1992.
57. Fukuyama, Fr., *Marea Ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale*, Editura Humanitas, 2011.
58. Georgescu, V., *Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1992
59. Georgian Pamfil, C., *Întemeierea dinastiei romane, 1866*, București, 1940.
60. Ghica, I., *Scrisori către Vasile Alecsandri*, Editura Aldo Press, București, 2004.
61. Giurescu Constantin, C., *amintiri*, vol. I, Editura Sport-Turism, București, 1976.
62. Giurescu, C. C., Giurescu, D. C., *Istoria românilor*, Editura Albatros, București, 1975.
63. Goia, L., *Pentru o istorie a imaginarului*, Editura Humanitas, București, 2000.
64. Goia, V., *Elocvență și parlamentarism*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1991.
65. Gorun, A., *Contribuții la reconstrucția identității educației românești. Sinteze*, Editura „academica Brâncuși”, Târgu Jiu, 2015.
66. Gorun, A., *Studiu sociologic asupra Legii 1/2011. Educația și comunitatea*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2013.
67. Gusti, D., *Sociologia națiunii și a războiului*, Editura Floare albastră, București, 1995.
68. Guțan, M., *Istoria administrației publice românești*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2003.
69. Hitchins, K., *România 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 1996.
70. Iacob, L. M., *Etno psihologie și imagologie. Sinteze și cercetări*, Editura Polirom, Iași, 2003.
71. Iorga, N., *Consiliul de Coroană din februarie 1918*, în *Revista istorică*, nr. 7-9 din iulie – septembrie, 1932.

- 72.Iorga, N., *Istoria românilor*, X, București, 1939.
- 73.Iorga, N., *Oameni care au fost*, Editura Porto-Franco, Galați, 1994.
- 74.Iorga, N., *Războiul pentru independența României*, Editura Cultura Națională, București, 1927.
- 75.Iorga, N., *România Contemporană de la 1904 la 1930. Supt Trei Regi*, ediție îngrijită de Sanda și Valeriu Râpeanu, Editura Pro, Brașov, 1999.
- 76.Iosa, M., Lungu, T., *Viața politică în România 1899-1910*, Editura Politică, București.
- 77.Kogălniceanu, M., *Cuvânt introductiv la cursul de Istorie Națională*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1909.
- 78.Kogălniceanu, M., *Discursuri parlamentare în Epoca Unirii*, editura Științifică, București, 1959.
- 79.Kogălniceanu, M., *Opere*, III, Oratorie, I, partea a II-a (1861-1864), Discursul *Îmbunătățirea soartei țăranilor*, Editura academei R.S.R., București, 1987.
- 80.Kogălniceanu, M., *Texte social-politice alese*, București, 1967.
- 81.Lindenberg, P., *Regele Carol I al României*, Editura Humanitas, București, 2003.
- 82.Maiorescu, T., *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, vol. III, (1881.1888).
- 83.Maiorescu, T., *Istoria contimporană a României (1866-1900)*, Editura Librăriei Socec&Co, București, 1925.
- 84.Maiorescu, T., *Însemnări zilnice*, vol. II, Ed. I. R. Pogoreanu, București, 1939.
- 85.Maiorescu, T., *Jurnal epistolar*, vol. V, Editura Minerva, București, 1986.
- 86.Mamina, I., Bulei, I., *Guverne și guvernanți (1866-1916)*, Editura Silex, București, 1994.
- 87.Mamina, I., *Monarhia constituțională în România. Enciclopedie politică 1866-1938*, Editura Enciclopedică, București, 2000.
- 88.Marghiloman, A., *Note politice*, vol. I, ediție Stelian Neagoe, Editura Scripta, București, 1993.
- 89.Marghiloman, A., *Note politice*, vol. II, ediție Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994.
- 90.Michels, R., *Les parties politiques*, Paris, Flammarion, 1971.
- 91.Mills, W., *The power elite*, Oxford University Press, London, 1965.

92. Moisiu, C., *Portrete monetare ale regelui Carol I*, în *Artă și Tehnică Grafică*, București, 1939.
93. Mosca, G., *The ruling class*, Ed. Mc Graw Hill, New York, 1939.
94. Murgecu, L. M., *Între «bunul creștin» și «bunul român». Rolul școlii primare în construirea identității naționale românești (1831-1887)*, Editura A'92, Iași, 1999.
95. Nedelea, M., *Prim-Miniștii României 1859-1918*, Editura Adevărul, București 1994.
96. Negoită, F., *Istoria administrației publice*, editura Universul Juridic, București, 2011.
97. Netea, V., *istoria memorandumului românilor din Transilvania și Banat*, București, 1947.
98. Nicoară, T., *Introducere în istoria mentalităților colective. Antologie*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998.
99. Nistor, I., *istoria Basarabiei*, Editura „Cartea Moldovenească”, Chișinău, 1991.
100. Pareto, V., *Traite de sociologie generale*, Geneve, Droz, 1965.
101. Pasquino, G., *Curs de Știință politică*, Institutul European, Iași, 2002.
102. Patlagean, E. H., *L'histoire de l'imaginaire în La Nouvelle histoire*, Editura Complexe, Paris, 1988.
103. Patlagean, E. H., *Literatură generală comparată*, Editura Polirom, Iași, 2000.
104. Petrovici, I., *Figuri dispărute*, Editura Ancora, București, 1937.
105. Plano, J. C., Ripag, R. E., Robin, H., *Dicționar de analiză politică*, Editura Ecce Homo, București, 1993.
106. Platon, G. *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985.
107. Pop Augustin, Z. N., *Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu*, Editura Sport-Turism, București, 1979.
108. Popa, V., Bejan, A., *instituții politice și juridice românești*, Editura All Beck, 1998.
109. Prodan, D., *Supplex Libellus Valachorum*, Editura Științifică, București, 1967.
110. Purici, Ș., *Istoria Basarabiei, Note de curs*, Editura SEMNE, București, 2011.

- 111.Radosav, D., *Arătarea Împăratului*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- 112.Rădulescu, I. H., *Echilibru între antiteze*, București, 1959-1969.
- 113.Rădulescu-Motru, C., *Partidele noastre politice*, în *Noua revistă română pentru politică, literatură, știință și artă*, vol. I, nr. 4 din 15 februarie 1900.
- 114.Rădulescu-Motru, C., *Puterile sociale, cultura*, în vol. *Puterea sufletească*, Redacția revistei Studii Filosofice, București, 1908.
- 115.Ricoeur, P., *Memorie, istorie, uitare*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.
- 116.Rosetti, R., *Amintiri*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
- 117.Rusu, R., *Organizarea spațiului geopolitic în Banat*, Editura Mirton, Timișoara, 2007.
- 118.Sâmboteanu, A., *Repercusiuni ale anexării Basarabiei în 1812 la Imperiul Rus asupra sistemului administrativ autohton*, în *Revista Administrarea Publică*, aprilie-iunie 2012, Chișinău.
119. Săgeată, D. R., *Deciziile politico-administrative și organizarea teritoriului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
- 120.Scurtu, I., *Contribuții privind viața politică din România. Evoluția formei de guvernământ în istoria modernă și contemporană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.
- 121.Scurtu, I., *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, vol. I, Carol I, editura Enciclopedică, București, 2004.
- 122.Stan, A., *Ion C. Brătianu și liberalismul român*, Editura Globus, București, 1993.
- 123.Stan, A., Iosa, M., *Liberalismul politic în România. De la origini până la 1918*, Editura Enciclopedică, București, 1996.
- 124.Stan, C. I., *Regele Ferdinand I „Întregitorul” (1914-1927)*, Editura Paideia Științe – Seria Istorie, București, 2003.
- 125.Suleiman, E., Mendras, H., *Recrutarea elitelor în Europa*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.
- 126.Tănăsioiu, C., *Iconografia Regelui Carol I. de la realitate la mit*, Editura Amarcord, Timișoara, 1999.
- 127.Teodor, P., *Sub semnul luminilor: Samuil Micu*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

128. Tönnies, F., *Community and Association*, Routledge and Kegan Paul, Londra, 1955.
129. Vârtosu, E., *Les idées politiques de I. Tăutu, candidate au trone de Moldave en 1829*, în *Revue Romaine d'Histoire*, 1965.
130. Weber, M., *Le souvant et la politique*, Paris, Plon, 1963.
131. Weiner, M., *Modernization*, Basic Books, New-York (ed.), 1966.
132. Wunenburger, J. J., *Filosofia imaginilor*, Editura Polirom, Iași, 2004.
133. Zub, A., *Mihail Kogălniceanu*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.

Lucrări ale autorului

1. **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Modernizarea României (Sec. XIX-XX) Repere fundamentale*, Editura „Academica Brâncuși”, 2015, ISBN 978-973-144-740-7;
2. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, 1989. *România între revoluție și lovitură de stat*, Editura ProUniversitaria, București, 2015, ISBN 978-606-26-0297-0, p. 314;
3. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, *O nouă paradigmă a educației? (Construcții normative după 1989)*, Editura ProUniversitaria, București 2014, ISBN 978-606-26-0061-7, p. 191;
4. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Regimul Comunist din România și legiferările din educație*, Editura ProUniversitaria, 2014, ISBN 978-606-26-0014-3, p. 222;
5. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, *O perspectiva istorico-sociologică asupra legislației din învățământul românesc (De la Marea Unire la decretul nr.175/2 august 1948)*, Editura ProUniversitaria București, ISBN 978-606-647-937-0, p.264;
6. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Fundamente normative ale modernizării învățământului românesc (1864-1918)*, Editura ProUniversitaria București, 2013 ISBN 978-606-647-885-4, p.256;
7. **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Fragmente de imagologie politică*, Editura Academica Brâncuși, Târgu Jiu, 2013, ISBN 978-973-144-597-7, 181 p.;
8. **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Repere de imagologie politică*, Editura ProUniversitaria, București, 2013, ISBN 978-606-647-886-1, 181 p.;
9. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Ion Ghizdeanu, Gabriela Radu, *România și politici regionale*, Editura Academica Brâncuși, Tg-Jiu, ISBN 978-973-144-599-1, 235 p.;

10. Adrian Gorun, **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Une histoire récente du capital social: la grande rupture et la nouvelle matrice existentielle*, Editura Academica Brâncuşi, Tg-Jiu, 2013, ISBN 978-973-144-584-7, 150 p.;
11. Adrian Gorun, **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *O istorie recentă a capitalului social. Marea ruptură și noua matrice existențială*, Editura Didactică și Pedagogică Bucureşti 2012, ISBN 978-973-30-3284-7, pag. 172;
12. **Horăţiu Tiberiu Gorun**, colectiv, *Comunicarea în Administrația Publică Locală*, Editura ProUniversitaria, Bucureşti, 2012, ISBN 978-606-647-416-0;
13. Adrian Gorun, **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Une vision sociologique sur le phénomène administratif*. Les Editions Didactiques et Pedagogiques, Bucarest, 2011, ISBN 978-973-30-311-6, 174 p.;
14. Adrian Gorun, **Tiberiu Horăţiu Gorun**, *Guideto local and central public activity: sociological approaches*, Didactic and Pedagogic Publishing House, Bucharest, 2011 ISBN 987-973-30-3110-9, 157 p.;
15. Adrian Gorun, **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Ghid pentru activitatea în administrația publică centrală și locală*, Editura Academica Brâncuşi, Târgu Jiu, 2010, ISBN 978-973-144-374-4, 154 p.;
16. Adrian Gorun, **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Elemente de epistemologie juridică. Administrația publică și mediul ei. Actele administrative*. Editura Academica Brâncuşi, Târgu Jiu, 2010, ISBN 978-144-328-7, 222 p.;
17. Adrian Gorun, **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Autoritatea politică Regiuni administrative în Uniunea Europeană*, Editura Academica Brâncuşi Târgu Jiu 2009, ISBN 978-973-144-262-4, 129 p
18. Adrian Gorun (coordonator), **Horăţiu Tiberiu Gorun**, Petre Mareş, *Elemente de administrație publică – Studii comparative*, Editura Bibliotheca, ISBN 978-973-712-445-6, 360 p, 2009;
19. **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Opinia publică și omul politic român (1866-1918)*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2007, ISBN 978-973-748-207-5, 359 p
20. **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Repere imagologice și radiografii sociale*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2007, ISBN 978-973-748-206-8, 160 p.;
21. Adrian Gorun, Dan R. Mateiu, **Horăţiu Tiberiu Gorun** – *Introducere în știința politică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, 370 p, ISBN 973-610-214-9;
22. Adrian Gorun, Dan R. Mateiu, **Horăţiu Tiberiu Gorun** – *Elemente de administrație publică, jurisprudență și drept administrativ* - vol. 1,2, Cluj-Napoca, 2002, vol 1- 284p, ISBN 973-8254-29-9, ISBN 973-8254-28-0, vol 2- 429 p, ISBN 973-8254-30-2, ISBN 973-8254-28-0;
23. Adrian Gorun, Dan R. Mateiu, **Horăţiu Tiberiu Gorun**, *Elemente de administrație publică, jurisprudență și drept administrativ*, Editura Efes,

- Cluj-Napoca, 2002, ISBN 973-8254-28-0, 973-8254-29-9, Vol.1 pag. 1-284, vol. 2, ISBN 973-8254-28-0, 973-8254-30-2 pag.1-429;
24. Adrian Gorun, Dan R. Mateiu, **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Introducere în știința politică*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2003, ISBN 973-610-214-9, 370 p.;
25. **Horațiu Tiberiu Gorun**, *“Politicul și Puterea”, Opinia publică*, Editura Expert, 2005, ISBN 973-618-068-9.
26. Adrian Gorun, Horațiu Tiberiu Gorun, Education norms and values nowadays, 13th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM2013, Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-05-6, ISSN 314-2704, June 16-22, vol. II pp 407-414, Albena, 2013;
27. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Luminița Popescu, *Curriculum development and universities accreditation in globalization age. (A possible model of student centred university)* 12th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2012, 17-23 June 2012, Conference proceedings, vol. III, pp. 1059-1069;
28. Adrian Gorun, Luminita Georgeta Popescu, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Mihai Cruceru, *Energy strategy for sustainable development of Gorj county*, **International Conference: Energy, Environment, Devices, Systems, Communications, Computers**, Eedsc’11, Venice, February, 8-10 2011, pag. 215-220, ISBN: 978-960-474-284-4, ISSN: 1792-863x;
29. Adrian Gorun, Luminița Georgeta Popescu, **Horatiu Gorun**, Mihai Cruceru, *The impact of Globalization on the Development of Rural Communities from Romania. Case study: The main social problems generated by degradation of the environment in the Rural communities from Gorj County*, 6th IASME/WSEAS International Conference in the University on Energy & Environment, Published by WSEAS Press ISSN: 1792-8230, pag. 347-352, **Cambridge, February 23-25, 2011**;
30. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Petre Mareș, Săche Neculaescu, *Public function and politics intrusions*, Proceedings of the 4th WSEAS International Conference on Business Administration (ICBA ‘10), University of Cambridge, UK, February, 20-22, 2010, Recent advances in Business Administration, ISSN: 1790-5109, ISBN: 978-960-474-161-8, pp. 175-178;
31. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Petre Mareș, Săche Neculaescu, *The institution of mobility (Or how high public officials are subordinated to the discretionary will of the Prime Minister/Government in Romania)*, Proceedings

- of the 4th WSEAS International Conference on Business Administration (ICBA '10), University of Cambridge, UK, February, 20-22, 2010, Recent advances in Business Administration, ISSN: 1790-5109, ISBN: 978-960-474-161-8, pp. 179-183;
32. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Mirela Alexandra Popescu, *Education and Community in the Globalization Era*, 15th International Multidisciplinary Scientific GeoConference 15 SGEM, Albena 2015;
 33. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Mirela Alexandra Popescu, *Formal and Informal Standards in Institutionalized Education*, 15th International Multidisciplinary Scientific GeoConference 15 SGEM, Albena, 2015;
 34. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Mirela Alexandra Popescu, *Sociological Perspectives on the Education Legislation Within The Context of Social Convergence and Cohesion*, 15th International Multidisciplinary Scientific GeoConference 15 SGEM Albena, 2015;
 35. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Mirela Alexandra Popescu, *University Between Two Paradigms: The Production and Validation of Knowledge and the Competitive Information*, 14th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2014, www.sgem.org, SGEM2014 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-19-3 / ISSN 1314-2704, June 19-25, 2014, Book 5, Vol. 3, pp. 759-766, Albena, 2014;
 36. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, Mirela Alexandra Popescu, *Informal and Formal Control of Social Deviance Through Education*, 4th SGEM GeoConference on Ecology, Economics, Education And Legislation, Vol. 3, No. SGEM2014 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-19-3 / ISSN 1314-2704, June 19-25, 2014, Vol. 3, pp. 629-634, Albena, 2014;
 37. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Major Problems on the Romanian Education System at the Beginning of the Third Millennium*, Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Tg-Jiu, Supliment nr.2/2015, ISSN 2457-4775, ISSN – L 2457-4775, DOAJ, COPERNICUS; GENAMICS <http://www.doaj.ro>, <http://journalseek.net>, <http://journals.indexcopernicus.com>;
 38. Adrian Gorun, **Horațiu Tiberiu Gorun**, *Sociology of Communities*, Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Tg-Jiu, Supliment nr.2/2015, ISSN 2457-4775, ISSN 2457-4775, ISSN – L 2457-4775, DOAJ, COPERNICUS; GENAMICS, <http://www.doaj.ro>, <http://journalseek.net>, <http://www.doaj.org>, <http://journals.indexcopernicus.com>;

39. Adrian Gorun, **Horățiu Tiberiu Gorun**, *Public-Private: Public sphere and Citizenship*, Journal of US – China Public Administration, volumul 8, nr.3 March 2011, Serial member 62-2010, Database of EBSCO, Massachusetts, USA, Chinese Database of CEPS, American Federal Computer Library center (OCLC), USA, Chinese Scientific Journals Database, VIP Corporation, Chongqing, China (www.davidpublishing.com), ISSN 1548-6591 (print.), ISSN 1935-9691 (Online) pp.261-274;
40. Adrian Gorun, **Horățiu Tiberiu Gorun**, *Dreptul ca știință teoretică*, Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu, nr. 2/2009, Seria Litere și Științe Sociale, Editura „Academica Brâncuși”, ISSN 1844-6051, Cod CNCISIS 718, pag. 7-22, **DOAJ, COPERNICUS, GENAMICS**; <http://www.doaj.org>, <http://journalseek.net>, <http://journals.indexcopernicus.com>;
41. **Horățiu Tiberiu Gorun**, Les Annales de L'Universite “Valahia de Târgoviște”, *Prevederile constituționale și prerogativele guvernului (1866-1918)*, ISSN 1453-8202, anul 2007;
42. **Horățiu Tiberiu Gorun**, Les Annales de L'Universite “Valahia de Târgoviște”, Brătianu – *Un personaj multiplu în politica românească*, ISSN 1453-8202, anul 2007;
43. **Horățiu Tiberiu Gorun**, Revista universitară de sociologie, *Le contexte politique et institutionnel de la Roumanie moderne (avec des precisions regardant la reflexion dans l'opinion publique*, ISSN 1841-6578, anul 2007;
44. **Horățiu Tiberiu Gorun**, Revista de Științe politice și Relații Internaționale, *Opinia publică și omul politic român (1866-1918)*, ISSN 1584-1723, anul 2007 (recenzie de I. Bulei);
45. **Horățiu Tiberiu Gorun**, Buletinul științific al Universității din Pitești, *Formarea opiniei publice și conștiinței politice la români*, anul 2007;
46. **Horățiu Tiberiu Gorun**, Anuarul Institutului de Istorie Orală, “*Rex salutifer. Imaginea regelui Carol I în memoria colectivă din România*” (1866-1881), nr. VIII, Presa Universitară Clujană;
47. **Horățiu Tiberiu Gorun**, Philobiblion “*Tipologii umane și politice și Opinia publică românească în secolul XIX*, nr. XIV, Cluj University Press;
48. **Horățiu Tiberiu Gorun**, „*Modernizarea României și revizuirea Constituției de la 1866*” în Analele Universității din Oradea, Fascicula Istorie-Arheologie, tom. XVI;

49. **Horățiu Tiberiu Gorun**, „Anatomia și fiziologia puterilor” în *Analele Universității Eftimie Murgu din Reșița*;
50. Adrian Gorun, **Horățiu Tiberiu Gorun**, Considerații critice referitoare la reglementarea conflictului de interese în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice prin legea nr. 161/2003, *Revista Dreptul*, Anul XV, Seria a III a, nr.4/2004, pag. 59-72, ISSN 1018-1435;
51. **Horățiu Tiberiu Gorun**, *Annals of the University „Constantin Brâncuși” of Târgu Jiu, The University – part of the strategies for Romania`s postaderation to the European Union*, *Imagology Reference Marks*, ISSN 1842-4856, anul 2007;
52. **Horățiu Tiberiu Gorun**, *UE, dar cum?*, în *The 28-th Annual Congress of the American-Romanian Academy of Arts and Sciences(ARA), University of Tg-Jiu, Romania, June 3-8, 2003, Proceedings Volume I*, polytechnic International Press International;
53. Adrian Gorun, **Horățiu Gorun**, *Considerații critice referitoare la reglementarea conflictului de interese în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice prin legea nr. 161/2003*, *Revista Dreptul*, Anul XV, Seria a III a, nr.4/2004, pag. 59-72, ISSN 1018-1435.